

לשוננו לעם

עורך: חיים א' כהן

מתוך

כרך נג, תשס"ב

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

שבקית

הרב כשר היקר, לאורך ימים טובים, קיבלתי קונטרסו על דבר שאלתו אם אפשר לתרגם המילה הארמית **שבקית** שבגט לעברית 'עזבתי'. זהו מצב הדברים כפי שביררתי: שורש שב"ק משמש בתרגום אונקלוס ובתרגום הנביאים בבניין קל בהוראה של 'עזב', ואילו שורש גר"ש העברי מתורגם שם תמיד בשורש תר"ך.

שונה המצב בתלמוד ירושלמי, במדרשי האגדה ובתרגום ירושלמי כתב היד שנתגלה מקרוב שכבודו מצטוו וציין שגם הערוך ערך "שבק" מביאו. כאן משמש שורש שב"ק בקל בהוראת 'עזב', אך בבניין פֻעַל, שהוא מקביל לפיעל העברי – בהוראת 'גירש', דרך משל: הצורה **משבקא** שהיא תרגום תיבת "גרשה" בתרגום ירושלמי הריהי בינוני סביל של בניין פֻעַל הארמי. דבר זה אינו מפתיע; מצינו הן בעברית והן בארמית פעלים לא מעטים שבהם נשתנתה הוראת בניין פיעל מן ההוראה שיש לבניין קל בארמית. דרך דוגמה השורש זב"ן משמש בבניין קל בהוראת 'קנה' ואילו בבניין פֻעַל בהוראת 'מכר'. לפי הדברים הנ"ל יש לכאורה מקום להניח כי רק בבניין פֻעַל שימש הפועל **שבק** בהוראת 'גירש'. אסמכתא נוספת להנחה זו תשמש צורת "איגרת שִיבוקין" במשנה גיטין לפי הניקוד של כ"י קאופמן שכן משקל **קטול** (שהוא המשקל של **שיבוקין**) משמש בעברית בהוראה של שם פעולה כמעט רק בקשר לבניין פיעל כגון פְּפֹרִים – כֶּפֶר, גְּדֹפִים – גִּדְף, נְחֹמִים – נָחַם, או בלשון חז"ל יְסוּרִין – יָסַר, קְדוּשִׁין – קִדַּשׁ והוא הדין לארמית כגון יְסוּרִין – יָסַר. לפי זה ברור כי ליד שם הפעולה **שִיבוקין** (בכתיב מלא יו"ד כדרך כתיב לשון חז"ל והארמית היהודית) היה הפועל **שִבַק** בבניין פֻעַל.

אך אין להתעלם כאן מבעיה מסוימת, והיא: בירושלמי ובמדרשי האגדה מופיעות צורות של שורש שב"ק בהוראת 'גירש' הדומות להיות משל בניין קל. לצערנו אין באותם המקומות כתבי יד טובים (על כל פנים לא בכל המקומות). לפי חילופי הנוסחאות שמצאתי נראה מכל מקום כי הירושלמי והמדרשים השתמשו באותם המקומות לא בבניין פֻעַל אלא בבניין קל.

* מכתב תשובה להרב מנחם מנדל כשר על שאלתו הנוגעת להלכות גיטין. הובא כלשונו בתוך נועם, במה לבירור בעיות בהלכה, ט (תשכ"ח), עמ' קנ-קנא.

במילים אחרות: יש אפוא מקום לשער (אך אין הדבר בגדר ודאי) שבארמית יהודית של ארץ-ישראל היו משתמשים בשורש שב"ק בהוראה של 'גירש' לא רק בבניין פֻעַל אלא גם בבניין קל.

בניבים ארמיים אחרים אנו מוצאים את השורש שב"ק בהוראה של 'גירש' בבניין קל דווקא: כך בסורית, כך במנדאית, וכך גם בארמית הנוצרית של ארץ-ישראל.

כללו של דבר: בניבים הארמיים השונים משמש **שבק** בבניין קל גם בהוראה של 'עזב' וגם בהוראה של 'גירש' ואילו בתרגום אונקלוס לא מצינו שורש שב"ק אלא בקל כתרגום של "עזב", אך כל עיקר לא כתרגום של "גירש". בארמית של התלמוד הירושלמי והמדרשים משמש **שבק** בבניין קל בהוראה של 'עזב' ושמה גם בהוראה של 'גירש', ואילו בבניין פֻעַל רק בהוראה של 'גירש'.

לפי זה יש אפוא לקרוא בנוסח הגט **שַׁבְּקִית** או **שַׁבְּקִית** בבניין פֻעַל, שכן כאמור בניין פֻעַל בהוראה זו בחזקת ודאי הוא, ואילו בניין קל בהוראת ספק, ואין ספק מוציא מידי ודאי. והוא הדין כמובן ל"אגרת שיבוקין" כמו בכ"י קאופמן.

ואשר לשאלתו אם אפשר לתרגם את תיבת **שבקית** שבגט בתיבת "עזבתי" העברית, לדעתי תרגום זה לא ייתכן, כי לא מצינו בעברית שורש עז"ב בהוראה ל"גירש". אף אם נהפוך את הספק הנ"ל לוודאי, ונאמר כי **שבק** שימשה גם בבניין קל בהוראת 'גירש' (וגם 'עזב') אין להפוך את היוצרות, שכן אמנם כל "עזב" עברי יוכל להיתרגם לארמית בתיבת "שבק", אך אין זאת אומרת כי כל תיבת "שבק" ארמית תוכל להיתרגם לעברית בשורש עז"ב. למה הדבר דומה? כל אדם יש לו שתי רגליים אבל לא כל שיש לו שתי רגליים אדם הוא.

לצערי איני יכול להיכנס כאן לדיון על צורת התיבה **פטריית** שהיא בעיא חמורה ועדיין מחכה היא לפתרון.

במיטב הברכות
יחזקאל קוטשר